

УДК 336.01:336.711

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «БАНК» І «БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Фукс Н.А., к. е. н., доцент,
доцент кафедри фінансового права
Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут
ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

У статті проаналізовано тенденції модернізації розуміння особливостей змісту понять «банк» і «банківська діяльність» у законодавстві України впродовж сучасного історичного періоду. Обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення чинного банківського законодавства.

Ключові слова: банк, банківська діяльність, види банківської діяльності, банківські операції, банківські послуги, Закон України «Про банки і банківську діяльність».

В статье проанализированы тенденции модернизации понимания особенностей содержания понятий «банк» и «банковская деятельность» в законодательстве Украины в течение современного исторического периода. Обоснованы предложения по усовершенствованию действующего банковского законодательства.

Ключевые слова: банк, банковская деятельность, виды банковской деятельности, банковские операции, банковские услуги, Закон Украины «О банках и банковской деятельности».

Fuks N.A. THEORETICAL AND LEGAL CHARACTERISTIC OF “BANK” AND “BANKING” CONCEPTS

Modernization tendencies in understanding of content peculiarities of “bank” and “banking” concepts in legislation of Ukraine within contemporary historical period are analyzed in this article. Propositions on improvement of current banking legislation are rationalized.

Key words: bank, banking, types of banking, banking operations, banking services, Law of Ukraine “On Banks and Banking”.

Постановка проблеми. Питання розуміння сутності понять «банк» і «банківська діяльність» набули актуальності зі становленням економіки незалежної України на початку 90-х рр. ХХ ст. Цьому є пояснення, яке має об'єктивну природу: будь-яка держава спирається на власну економіку, а остання – на банківську систему, яка має особливе призначення, оскільки є ланкою, що з'єднує макроекономічні і мікроекономічні процеси, забезпечуючи на постійній і безперервній основі внутрішньо- і міжгалузевий та внутрішньо- й міжрегіональний перерозподіл коштів шляхом надання фінансово-кредитної підтримки суб'єктам господарювання, обслуговування розрахунків та ін. Розуміння значення банківської системи для розвитку національної економіки простежується вже у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. № 55-ХІІ [1], де в абз. 7 Розділу VI «Економічна самостійність» зазначається, що Україна самостійно створює банкову (включаючи зовнішньоекономічний банк) систему. Керуючись Декларацією про державний суверенітет України, в ч. 1 ст. 6 Закону Української РСР «Про економічну самостійність Української РСР» від 3 серпня 1990 р. № 142-ХІІ [2] встановлено, що Україна на своїй території самостійно організує банківську справу і грошовий обіг. Як відомо, основу сутності банківської системи складають дефініції таких понять, як «банк» і «банківська діяльність». Останні вже неодноразово змінювалися на законодавчому рівні, що пояснюється необхідністю модернізації розуміння їх змісту, зважаючи на динамічність сучасної економіки, розвиток вітчизняної науки та європейський досвід. Нині банківська систе-

ма України переживає найскладніший етап за свою 26-річну історію, що, у свою чергу, посилює інтерес до питань визначення сутності понять «банк» і «банківська діяльність» та їх осучаснення.

Ступінь розробленості проблеми. Питанням функціонування національної банківської системи, що передбачає, насамперед, з'ясування сутності понять «банк» і «банківська діяльність», присвячено чимало наукових робіт вітчизняних фахівців – і юристів, і економістів. Зокрема, варто зазначити таких авторів, як Є.О. Алісов, О.І. Барановський, І.А. Безклубий, О.В. Васюренко, Л.К. Воронова, О.В. Дзюблюк, І.Б. Заверуха, І.Б. Івасів, Є.В. Карманов, В.В. Коваленко, А.Т. Ковальчук, О.А. Костюченко, Т.А. Латковська, Б.Л. Луців, І.О. Лютий, А.М. Мороз, О.П. Орлюк, Л.О. Примостка, М.І. Савлук, Т.С. Смолженко, С.А. Циганов, Н.М. Шелудько. Однак, незважаючи на широкий інтерес до вивчення банківської проблематики, на наш погляд, в умовах трансформацій, які відбуваються всередині вітчизняної банківської системи, потребує глибокого аналізу генеза законодавчого розуміння понять «банк» і «банківська діяльність» як таких, що визначають особливості банківської системи, що, у свою чергу, зумовлює ефективність банківського регулювання та банківського нагляду.

Мета статті – розкрити теоретико-правову характеристику понять «банк» і «банківська діяльність» у контексті розвитку вітчизняного банківського законодавства, наукової думки, національної економіки, а також обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення законодавчих засад визначення сфери діяльності банків.

Виклад основного матеріалу. Вперше дефініція поняття «банк» була закріплена в

Законі України «Про банки і банківську діяльність» від 20 березня 1991 р. № 872-XII [3], який набув чинності 1 травня 1991 р. (втрапив чинність на підставі Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III). Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 згаданого закону, банки – це установи, функцією яких є кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян шляхом залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, касове та розрахункове обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій, передбачених цим законом. Поняття «банківська діяльність» у Законі України «Про банки і банківську діяльність» 1991 р. не розкривалося, тому діяльність банків розглядалася як сукупність банківських операцій, перелік яких містився в ч. 1 ст. 3 даного закону і спочатку був невичерпним – останній пункт (п. 16) передбачав здійснення інших банківських операцій і таким чином зумовив потребу в більш чіткому законодавчому визначенні сфери діяльності банків. З цією метою Декретом Кабінету Міністрів України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 26 квітня 1993 р. № 38-93 [4] (втрапив чинність на підставі Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III) до ст. 3 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 1991 р. було внесено низку змін і доповнень. Зокрема, стосовно переліку банківських операцій у першому реченні ч. 1 ст. 3 було уточнено, що банки можуть виконувати лише наведені у цій статті операції, при цьому у п. 16 даного переліку в редакції ст. 3, зі змінами і доповненнями від 26 квітня 1993 р., лишилася для банків можливість здійснювати інші операції, але вже з дозволу Національного банку України. Також ст. 3 було доповнено ч. 5, відповідно до якої здійснення операцій, передбачених п. п. 1, 2, 3, 11 ч. 1 цієї статті (а це: 1) залучення і розміщення грошових вкладів та кредитів; 2) здійснення розрахунків за дорученням клієнтів, банків-кореспондентів та їх касове обслуговування; 3) ведення рахунків клієнтів і банків-кореспондентів; 11) купівля і продаж в Україні і за кордоном монетарних металів – прим. авт.), крім банків, іншими юридичними особами заборонялося, за винятком випадків, визначених законодавчими актами України.

Отже, банківське законодавство України 90-х рр. ХХ ст. не визначало сутності поняття «банківська діяльність». Це призвело до того, що банківська діяльність розглядалася як сукупність операцій, які здійснюються банками згідно з переліком, встановленим Законом України «Про банки і банківську діяльність» 1991 р. Законодавче закріплення такого переліку є обов'язковим, оскільки банківські операції належать до сфери фінансового ринку, а засади його створення та функціонування встановлюються виключно законами (п. 1. ч. 2 ст. 92 Конституції України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР, набула чинності 13 травня 1997 р.) [5]. Однак ця норма тривалий час повною мірою на рівні спеціального банківського законодавства не вико-

нувалася, оскільки ч. 1 ст. 3 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 1991 р., який діяв до 17 січня 2001 р., містила перелік операцій, які визнавалися банківськими, проте, як уже зазначалося, і в останній редакції наведений перелік не був вичерпним, хоча із законодавчого визначення поняття «банк» виходило, що банк виконує банківські операції, передбачені цим законом.

На основі викладеного можна дійти висновку, що використовуваний у Законі України «Про банки і банківську діяльність» 1991 р. підхід до визначення понять «банк» і «банківська діяльність» не мав необхідного інструментарію для розкриття їх сутності та особливостей, а, отже, для ідентифікації банків з-поміж фінансових установ. Зважаючи на недостатню конкретизацію дефініції поняття «банк» в Законі України «Про банки і банківську діяльність» 1991 р. у 1999 р. була здійснена чергова спроба визначення даного поняття на законодавчому рівні в Законі України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. № 679-XIV [6] (набув чинності 22 червня 1999 р.), що зумовлювалося необхідністю окреслення сфери регуляторної та наглядової діяльності Національного банку України як центрального банку держави. У контексті даного закону банком називалася юридична особа, яка на підставі ліцензії Національного банку України здійснює діяльність із залучення вкладів від фізичних та юридичних осіб, ведення рахунків і надання кредитів на власних умовах (абз. 2 ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» в першій редакції, який згодом було виключено на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 10 січня 2002 р. № 2922-III [7], що набув чинності з 20 лютого 2002 р.). Таким чином, упродовж нетривалого періоду (друга половина 1999 р. – перша половина січня 2001 р.) дефініції поняття «банк», відмінні за змістом, мали місце в двох законах, які на той час складали основу спеціального банківського законодавства, – законах України «Про банки і банківську діяльність» 1991 р. (вживалася з 1 травня 1991 р. до 17 січня 2001 р.) та «Про Національний банк України» (використовувалася з 22 червня 1999 р. до 20 лютого 2002 р.).

7 грудня 2000 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про банки і банківську діяльність» за № 2121-III у новій редакції [8] (набув чинності 17 січня 2001 р.), який спершу визначав банк як юридичну особу, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб (абз. 4 ст. 2). Фактично, за основу була взята дефініція зі ст. 1 чинної на той час редакції Закону України «Про Національний банк України», однак її зміст було доповнено двома важливими словосполученнями: «має виключне право» і «здійснювати

у сукупності». Таким чином, дефініції поняття «банк», наведені в перших редакціях Законів України «Про Національний банк України» та «Про банки і банківську діяльність» 2000 р., ґрунтувалися на так званих базових банківських операціях, проте у другому визначенні нарешті були враховані особливості банківської діяльності: 1) у сукупності такі операції можуть здійснювати лише банки; 2) залучення банками грошових коштів у вклади передбачає подальше їх розміщення.

Варто зазначити, що в Законі України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. вперше було визначено поняття «банківська діяльність» як сукупність операцій із залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб (абз. 6 ст. 2), що кореспондує з вищенаведеною дефініцією поняття «банк». Перелік цих же банківських операцій як таких, що здійснюються банками на підставі банківської ліцензії, був наведений із деталізацією їх сутності також у ч. 1 ст. 47 цього самого закону. Викликає інтерес у даній дефініції, як і у визначенні поняття «банк», акцент на тому, що банки розміщують залучені у вклади від фізичних і юридичних осіб грошові кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. У такий спосіб підкреслюється особливість банківської діяльності, яка полягає у здійсненні фінансового посередництва (згодом у ч. 3 ст. 333 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. № 436-IV [9] фінансове посередництво буде визначено як діяльність, пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, яка здійснюється установами банків та іншими фінансово-кредитними організаціями, – *Ф.Н.*), насамперед, шляхом залучення грошових коштів у вклади з подальшим їх розміщенням. Отже, залучені банками кошти значною мірою мають депозитну природу, що, у свою чергу, їх відрізняє від інших фінансових установ. Однак варто враховувати обмеження, яке закладено в ст. 48 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. щодо залучення у вклади грошових коштів від фізичних осіб для спеціалізованих банків, крім ощадного, – їх обсяг не має перевищувати 5% капіталу банку.

Таким чином, дефініції понять «банк» і «банківська діяльність» (абз. абз. 4, 6 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р.) у поєднанні з ч. ч. 1, 3 ст. 47 цього ж закону в першій редакції дали змогу виокремити банки з-поміж фінансових установ шляхом визначення виключно банківських операцій (тобто операцій виключної банківської компетенції – *Ф.Н.*), здійснювати які у сукупності закон дозволяє лише юридичним особам, які мають банківську ліцензію, розкриття особливості фінансового посередництва, здійснюваного банками, насамперед, шляхом залучення грошових коштів у вклади з подальшим їх розміщенням, та віднесення приймання вкладів від юридичних і фізичних осіб виключно до сфери діяльності банків. У контексті зазначеного варто підкреслити,

що інші юридичні особи мали право здійснювати другу і третю банківські операції, визначені ч. 1 ст. 47 даного закону (тобто за винятком приймання вкладів від юридичних і фізичних осіб – *Ф.Н.*), на підставі ліцензії Національного банку України на здійснення окремих банківських операцій, а інші операції та угоди, передбачені ст. 47, – у порядку, визначеному законами України.

Доречно, на наш погляд, також зазначити, що дефініція поняття «банківська діяльність», наведена в абз. 6 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. у першій редакції, на той час фактично сприймалася як розуміння банківської діяльності у вузькому значенні. А вже у ст. 47 зазначеного закону, яка спершу мала назву «Банківські операції», визначався перелік операцій, які банки мали право здійснювати на підставі банківської ліцензії, тобто мова йшла про так звані базові операції, які становлять специфічний зміст банківської діяльності, включені до дефініції поняття «банківська діяльність» (абз. 6 ст. 2) й у сукупності можуть здійснюватися лише банками (виключно банківські операції), інших операцій та угод, а також операцій, виконання яких передбачало отримання письмового дозволу Національного банку України. Такий підхід можна розглядати як широке трактування поняття «банківська діяльність».

З 1 січня 2004 р. по 16 червня 2011 р. у законодавстві вдруге спостерігалася ситуація співіснування двох дефініцій поняття «банк» схожого змісту (вперше мала місце у 2001 р.). Із прийняттям Господарського кодексу України, у контексті визначення у Главі 35 особливостей правового регулювання фінансової, зокрема й банківської, діяльності (ч. 2 ст. 334) міститься визначення поняття «банк», яке співзвучне дефініції даного поняття, наведеній у спеціальному законі – Законі України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. у чинній на той час редакції, – й досі залишається незмінним, а саме: банки – це фінансові установи (згідно з п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. № 2664-III [10] – *Ф.Н.*), функціями яких є залучення у вклади грошових коштів громадян і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків громадян та юридичних осіб (хоча в Законі України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. йдеться про фізичних осіб – *Ф.Н.*).

Нині в абз. 4 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. зі змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків» від 15 лютого 2011 р. № 3024-VI [11] (набув чинності з 16 червня 2011 р.), банк визначається як юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків. Важливим є використання в даній дефініції поняття «банківські послуги» (їх перелік міститься в ч. 3 ст. 47 цього ж закону), що кореспондує з термінологією,

яка вживається в Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Так, відповідно до ч. 2 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. у нинішній редакції банк має право здійснювати банківську діяльність на підставі банківської ліцензії шляхом надання банківських послуг, а згідно з ч. 4 цієї статті банківські послуги дозволяється надавати виключно банкам. При цьому банківськими послугами вважаються: 1) залучення у вклади коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб; 2) відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, зокрема у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу); 3) розміщення залучених у вклади, зокрема на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик (ч. 3 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р.). А оскільки банківська послуга із розміщення залучених у вклади, зокрема на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відповідно до ч. 1 ст. 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р., розглядається як кредитна операція, то зважаючи на ч. 3 ст. 5 та п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», банк є кредитною установою.

У контексті визначення ролі банків у сфері фінансового посередництва із залученням коштів фізичних осіб, на наш погляд, варто звернути увагу на обмеження, яке встановлено в абз. 2 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг» від 15 листопада 2016 р. № 1736-VIII [12] (чинний з 19 листопада 2016 р.) із метою запобігання зловживанням у цій сфері і може прогнозовано забезпечити конкурентні переваги оновленій після кризи банківській системі. Мова йде про заборону фінансовим установам залучати кошти фізичних осіб (крім учасників такої установи) із зобов'язанням щодо їх повернення, у тому числі шляхом отримання позики, у разі якщо це прямо не передбачено законом про діяльність відповідної фінансової установи.

Введення до Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. поняття «банківська послуга», про що вже вище йшлося, зумовило, на наш погляд, внесення змін на підставі Закону України «Про внесення змін до ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» щодо видів фінансових послуг» від 10 жовтня 2013 р. № 643-VII [13] (набув чинності 8 лютого 2014 р.) до переліку фінансових послуг, визначених у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», й доповнення його п. 14 «Банківські та інші

фінансові послуги, що надаються відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р., що фактично виокремило послуги, які надаються банками, з-поміж фінансових послуг загалом. Подібні зміни можна розглядати як результат реалізації вимоги ч. 2 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», відповідно до якої фінансові послуги, надання яких передбачається іншими законами, підлягають включенню до переліку, визначеного ч. 1 ст. 4 цього закону, а надання фінансових послуг, не включених до зазначеного переліку, забороняється. Водночас ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. лише вказує, що банки можуть надавати інші фінансові послуги (крім послуг у сфері страхування), проте їх переліку не містить, оскільки з метою з'ясування даного питання варто керуватися ч. 1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Це підтверджує п. 2.2 Глави 2 Розділу III Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів, затвердженого Постановою Правління Національного банку України 8 вересня 2011 р. № 306 [14], відповідно до якого банки мають право надавати в національній валюті банківські послуги на підставі банківської ліцензії, здійснювати іншу діяльність, визначену ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р., а також надавати інші фінансові послуги згідно зі ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Отже, з 16 червня 2011 р. у чинному законодавстві наявні дві дефініції поняття «банк» (в Законі України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. та Господарському кодексі України), побудовані за одним підходом до визначення сутності банку – через сукупність здійснюваних ним функцій (або операцій). Такий підхід притаманний національним законодавствам країн, які належать до континентальної системи права [15, с. 6]. Визначення поняття «банківська діяльність» із моменту прийняття Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. лишається незмінним, однак розуміння змісту банківської діяльності модифікується залежно від того, в якій редакції береться до уваги ст. 47 даного закону – до 16 червня 2011 р. чи після. Так, зважаючи на дефініцію поняття «банківська діяльність» (абз. 16 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р.) та з урахуванням ч.ч. 2, 3, 4 ст. 47 цього ж закону, можна дійти висновку, що нині законодавець визначає банківську діяльність як сукупність банківських послуг, надавати які має право лише фінансова установа – банк. При цьому банк може надавати й інші фінансові послуги (крім послуг у сфері страхування) відповідно до ч. 1 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р., які визначені ч. 1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», а також здійснювати іншу діяльність, види якої визначені в ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р., яка

тепер має назву «Види діяльності банку». Тобто фактично банк у своїй діяльності виходить за межі надання виключно банківських послуг.

Гене́за розуміння сутності понять «банк» і «банківська діяльність» у вітчизняному законодавстві упродовж 1991–2017 рр. представлена в табл. 1.

Водночас, нині Закон України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р., як і в першій редакції, передбачає, що окремі банківські операції можуть здійснювати й інші юридичні особи. Так, у ч. 4. ст. 47 даного закону зазначається, що провадити окремі банківські операції на підставі ліцензії на здійснення окремих банківських операцій, що видається Національним банком України, має право Центральний депозитарій цінних паперів. Однак право на провадження окремих банківських операцій надано не лише Центральному депозитарію цінних паперів, проте цього не видно зі ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. Зокрема, згід-

но з ч. 1 ст. 19-2 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV [16] право на провадження окремих банківських операцій на підставі ліцензії Національного банку України надається кліринговим установам. На наш погляд, встановлення права на здійснення окремих банківських операцій іншими законами, ніж Закон України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р., суперечить абз. 1 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», відповідно до якого виключне право або інші обмеження щодо надання окремих фінансових послуг встановлюються законами про діяльність відповідної фінансової установи. Тобто, якщо мова йде про виключне право надання банківських послуг або обмеження щодо провадження банківських операцій, то основним джерелом їх встановлення має бути Закон України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р.

Таблиця 1

Гене́за законодавчого розуміння сутності понять «банк» і «банківська діяльність»

Етапи	Період	Назва законодавчого акта	Визначення поняття «банк»	Визначення поняття «банківська діяльність»
I	01.05.1991 р. – 17.01.2001 р.	Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991 р. № 872-XII (втратив чинність)	Банки – це установи, функцією яких є кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян шляхом залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, касове та розрахункове обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій, передбачених цим законом (ч. 1 ст. 2).	Поняття «банківська діяльність» у Законі України «Про банки і банківську діяльність» 1991 р. не розкривалося. Банківська діяльність загалом визначалася через сукупність банківських операцій, які могли виконувати банки відповідно до ч. 1 ст. 3 закону, однак їх перелік не був вичерпним, що суперечило визначенню поняття «банк», а згодом і п. 1 ч. 2 ст. 92 Конституції України.
	22.06.1999 р. – 20.02.2002 р.	Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV в першій редакції	Банк – юридична особа, яка на підставі ліцензії Національного банку України здійснює діяльність із залучення вкладів від фізичних та юридичних осіб, ведення рахунків і надання кредитів на власних умовах (абз. 2 ст. 1, нині виключений).	
II	17.01.2001 р. – 16.06.2011 р.	Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III в першій редакції	Банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб (абз. 4 ст. 2).	Закон України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. вперше визначив поняття « банківська діяльність » як залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб (абз. 6 ст. 2 в першій редакції). <i>Мало місце розуміння банківської діяльності у вузькому та широкому значеннях (ст.ст. 2, 47 закону).</i>
	01.01.2004 р. – до нині	Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV	Банки – це фінансові установи, функціями яких є залучення у вклади грошових коштів громадян і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків громадян та юридичних осіб (ч. 2 ст. 334).	Визначення поняття « банківська діяльність » у законі не змінилося, однак, по суті, банківська діяльність нині розглядається як сукупність банківських послуг, надавати які має право лише фінансова установа – банк (абз. 16 ст. 2, ч.ч. 2–4 ст. 47).
III	16.06.2011 р. – до нині	Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III, зі змінами в чинній редакції	Банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків (абз. 4 ст. 2).	

Висновки. За результатами проведеного дослідження нами сформульовані такі висновки: 1) визначення сутності поняття «банк» у вітчизняному законодавстві зазнало суттєвої модернізації у напрямі наближення до законодавства континентальної Європи й на сьогодні, з урахуванням дефініції поняття «банківська діяльність», є придатним для ідентифікації банків із-поміж фінансових установ; 2) ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 р. має бути основним джерелом встановлення права на провадження окремих банківських операцій іншими юридичними особами, ніж банки, відповідно до абз. 1 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
2. Про економічну самостійність Української РСР : Закон Української РСР від 03 серпня 1990 р. № 142-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
3. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 20 березня 1991 р. № 872-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 25. – Ст. 281 (втратив чинність на підставі Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07 грудня 2000 р. № 2121-ІІІ).
4. Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про банки і банківську діяльність» : Декрет Кабінету Міністрів України від 26 квітня 1993 р. № 38-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 24. – Ст. 272 (втратив чинність на підставі Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07 грудня 2000 р. № 2121-ІІІ).
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238 (в першій редакції, абз. 2

ст. 1 виключений на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 10 січня 2002 р. № 2922-ІІІ).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про банки і банківську діяльність» : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2922-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 17. – Ст. 117.

8. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5. – Ст. 30 (в першій редакції).

9. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

10. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

11. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків : Закон України від 15 лютого 2011 р. № 3024-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 36. – Ст. 362.

12. Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг : Закон України від 15 листопада 2016 р. № 1736-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 48. – Ст. 816.

13. Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» щодо видів фінансових послуг : Закон України від 10 жовтня 2013 р. № 643-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 22. – Ст. 774.

14. Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів, затверджене Постановою Правління Національного банку України 08 вересня 2011 р. № 306 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1203-11/page>.

15. Орлюк О.П. Банківська система України: правові засади організації: [монографія] / О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.

16. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 р. № 3480-ІV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>